

A Kolozsvár-Belvárosi Unitárius Egyházközség textíliáinak adományozói a 16–18. században

A Kolozsvár-Belvárosi Unitárius Egyházközségnek olyan tárgyi emlékek vannak a birtokában, amelyek magukon viselik a reformációt követő korok jellegzetességeit és a városi közeg sajátosságait. Általuk nyomon követhetők a gyülekezet életében bekövetkezett folyamatok, változások, az egyháztagok szerepvállalása és reprezentációs igénye.

A reformáció során unitárius gyülekezeteink, más protestáns közösségekhez hasonlóan, a templomokkal együtt átvették a katolikus liturgia eszközeit is, amelyeket saját igényeik szerint átformálva tovább használtak. Az úrasztali készlet alapját tehát a 16. század második felében és a 17. század elején katolikusoktól átvett misekegyelhek, paténák és oltárterítők képezték, amelyek a 17. század elejétől kezdődően kiegészültek a gyülekezeti tagok adományaival, így ezek együttesen alkotják unitárius örökségünket.²

Az unitárius örökség vizsgálata során fontos hangsúlyozni patrónusaink jelentőségét, mivel a tőlük származó adományokból tevődik össze az egyházközségek ingó és ingatlan vagyonának számottevő része. A nemesek, földesurak, helyi kisbirtokosok patronálása alatt egyháztámogató tevékenységüket kell érteni, amelynek értelmében biztosították a pártfogásukba vett gyülekezet zökkenőmentes működését, és adományokat tettek.³ Kezdetben az úrasztali készletek számbeli növekedése elsősorban a főpatrónusok adományaitól függött, de a 17. század végétől kismesek, lelkészek, különösebb státussal nem rendelkező gyü-

<https://doi.org/10.64468/KERMAGV.2025.1-2.02>

¹ Demeter Ágnes (Sepsiszentgyörgy, 2000) a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának hatodéves hallgatója. A most közölt írás egy hosszabb dolgozat része, amely 2023-ban harmadik helyezést ért el a XXVI. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia protestáns teológia szekciójában.

Elérhetősége: demeteragnes2000@gmail.com.

² Kovács Mária-Márta, szerk., *Kegyesség és/vagy reprezentáció. Erdély református öröksége* (Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület, 2021), 11.

³ Uo., 136.

lekezeti tagok is hozzájárultak ajándékaikkal az egyházközségek klenódiumainak gyarapodásához.⁴ Ha megfigyeljük a fennmaradt leltárjegyzékeket, azt vesszük észre, hogy több esetben is előfordul, hogy a klenódiumok adományozói a kelyhek és tányérok mellé a tárgyhoz illő terítőt, keszkenőt, kendőt is adományoztak.

Az istentiszteleti rend megváltozásának következtében a templombelsőt is átalakították, új berendezési elemekkel látták el.⁵ Az így központi helyre került úrasztala, a szószék és az éneklőszék⁶ díszítésére új, értékes textíliákat adományoztak a közösség tagjai, amelyek közül néhány darabot mai napig sikerült megőrizni. A leírtakhoz hasonlóan történt Kolozsváron is a tárgyi örökség szaporodása, alakulása.

A patrónai szerepkör és a kolozsvári egyházközség neves patrónái

A patrónusok egyházpártoló tevékenysége mellett a patrónák is meghatározó módon járultak hozzá az egyházközségek életének kiteljesítéséhez és vagyonának növeléséhez. Kutatásaink során feltűnik, hogy a kolozsvári unitárius egyházközségnek adományozott textíliák jelentős részét nők ajándékozták, ahogy az a legtöbb protestáns egyházközség esetében megfigyelhető.

A 17–18. században a gyülekezet tehetősebb nő tagjai társadalmi pozícióból eredő patrónai szerepkörrel rendelkeztek, amely részben eltért a férfi pártfogói szerepkörtől. Magában foglalta a szegények, árvák, betegek segítségét, egyházi és oktatási intézmények támogatását, és ide kapcsolódik a kézimunka gyakorlata is, amely az érték közvetítés szempontjából jelentős. A textíliák adományozása jó lehetőségnek bizonyult, hogy műveltségüket, kézimunkában való jártasságukat, szakértelmüket megjelenítsék a gyülekezet előtt, nem melleleg a készítő, adományozó a családja nevét, vagyonát, támogatását is reprezentálta.⁷

A következőkben a teljesség igénye nélkül a kolozsvári egyházközség neves patrónái kerülnek részletesebb bemutatásra.

⁴ KOVÁCS Mária-Márta, „Református úrasztali készletek rétegzettsége”, in *Ige-Idők: A reformáció 500 éve*, szerk. Kiss Erika, Zászkaliczky Márton, Zászkaliczky Zsuzsanna (Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 2019), 393–403., 394.

⁵ KOVÁCS Mária-Márta, szerk., *Kegyesség és/vagy reprezentáció...*, 27.

⁶ Más néven éneklőpulpitus. Egy fából készült állvány, mely az énekező énekeskönyvét volt hivatott tartani.

⁷ GESZTELYI Hermina, *Textusok és textilek. Az erényes nő műveltsége a 17–18. században* (Debrecen: Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények, 2021), 78.

Az egyik első adománytevő Catharina Eiben volt. Életéről nem maradtak fenn adatok, mindössze az adományait megörökítő feljegyzések említik a nevét. A Kolozsvári Unitárius Egyházközség feljegyzései alapján az adományai a legkorábbi patrónusi ajándékok között szerepelnek. 1606-ban, Toroczka Máté püspökségének idején Catharina Eiben egy pár ezüstkannát adományozott, amelyek egy híres szebeni ötvösmester munkái.⁸ Az egyik kannát a német ajkú unitárius közösségnek szánta, illetve annak párját a magyar ajkú unitárius gyülekezetnek, ezt támasztja alá az is, hogy az egyiket németül, a másikat magyarul jelenik meg ugyanaz felirat: „Ez legyen az Istennek dicséretire, az ő anyaszentegyházának asztalának tiszteletére. Átkozott legyen, valaki ezt magának tulajdonítja. Anno Domini 1606.”⁹ A kelyhek fedelén a „Catharina Eiben Georg” név olvasható, ami alapján azt feltételezhetjük, hogy adományait már özvegyként tette, ugyanis férje neve utolsóként szerepel. A férfiről szintén kevés adat maradt fenn. 1561-ben a kolozsvári esküdtpolgárok sorában található egy bizonyos Georgius Eyb. Talán nem zárható ki teljesen, hogy az említett esküdtpolgár azonos Eyb Jeorghgal, aki 1571-ben tagja volt a százak tanácsának.¹⁰ 1606-ban az esküdtpolgárok és a százak tanácsának tagjai között Eben Marton és Eib Janos nevű polgárokat is találunk.¹¹

Catharina Eiben a kannák mellé ötven aranyat és két abroszt is adományozott.¹² A leírásban szereplő két kamuka¹³ abrosz két vége ezüstszállal hímezett, az egyik sarkukon, akárcsak a kannákon, az 1606-os évszám és az adományozó neve szerepel. Az abroszok az 1807-es összeírásakor még megvoltak, egy kicsi, három kulcsú ládában tárolták őket. A következőket jegyezték fel róluk: „8-o Más tiszta fehér sáhos rojtos abrosz, a két vége ezüstös: az egyik szegeletén ez az inscriptio: 1606. a másik három szegeletén: Catharin Eiben Georg. 9-o Más tiszta fehér sáhos az előbbenihez hasonló abrosz, mellynek egyik szegeletén ilyen inscriptio veres selyemmel: D.R. a más három szegelete Catharina Eiben Gerib.

⁸ KELEMEN Lajos, „Kolozsvári klenódiumainkról”, *Keresztény Magvető* 54., 2. sz. (1922): 105.

⁹ Uo., 105.

¹⁰ BINDER Pál, *Közös múltunk. Románok, magyarok, németek és délszlávok feudalizmus kori falusi és városi együttéléséről* (Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1982), 283., 287.

¹¹ Uo., 292.

¹² *Az Tiszteletes Kolozsvári Unitaria Ecclesiának Ingo és Ingatlan Iavainak, Reditussainak és Expensainak Conscriptioja de anno 1807–1815. egy arra kirendelt Biztosságnak Tagjai által Nr I.*, 5. Kézirat. A Kolozsvár-Belvárosi Unitárius Egyházközség Levéltára. (A továbbiakban: 1807–1815-ös regestrum)

¹³ Damasztiszövet, hosszú szőrű kelme selyemből vagy gyapotból.

Vagyon varrva.”¹⁴ Bár az összeírás eltérést mutat az adományozó nevének leírásában, feltételezhetően ugyanarról a személyről van szó. Ezt támasztja alá, hogy a nevek kétségtelenül hasonlóak, és a listán egymást követően szerepelnek. Emellett már a Catharina Eiben Georg által adományozott úrvacsorai edények leírásakor megemlítik, hogy azokkal együtt két egymáshoz hasonló abrosz is érkezett. Az 1807–1815. leltárjegyzék mindkettőt említi, de az évek során sajnos elvesztek. Eddigi kutatásaim alapján még nem sikerült kideríteni, hogy pontosan mikor.

Tölcséres Péter és felesége nevét megőrizték a 17. századi feljegyzések. A Szent Mihály-templom déli oldalán, három ablakbélésen is megtalálható egy barna-vörös, körbe rajzolt monogram, ún. tölcséresjelvény, amely az ablakkészítő mester kilétére utal.¹⁵ A déli nagy ajtótól keletre található első ablakbélés jelvényén az 1623-as évszám olvasható. Ennek az évszámnak köszönhetően a városi számadáskönyvek nyomán, a monogram betűit – az egymásba fonódott TP betűket – a város egyik leghíresebb tölcséresének,¹⁶ Tölcséres Péternek tulajdonítják.¹⁷ Tölcséres Péter névvel többször is találkozunk a templomi javításokról fennmaradt feljegyzésekben, hiszen korának egyik legügyesebb mesterembere volt, és nevét örökíti meg az az 1636-ban adományozott kehely is, amelyet a kolozsvári unitárius egyházközség részére készíttetett.¹⁸

A kehely fedőtányérját felirata szerint Tölcséres Péterné készítette a kehelyvel egy időben, és ugyanekkor hozzá illő edénytakarót is adományozott, amelyen az 1636-os évszám felett Tölcséres Péterné monogramja ugyanazzal a betűfonással jelenik meg, mint férje tölcséresjelvényén a Szent Mihály-templom ablakán.¹⁹ Az aranyozott, kis virágokkal díszített keszkenőről, amelyet Tölcséres Péterné adományozott az egyházközségnek, már az 1800-as évek elején készült számadáskönyvben azt olvashatjuk, hogy nincs túl jó állapotban. Feltételezhetően a sok használat miatt, mivel a feljegyzések szerint keresztelői szertartások al-

¹⁴ 1807–1815-ös regestrum, 15.

¹⁵ KELEMEN Lajos, „Tölcséresjelvények a Szent Mihály-templomon”, in BÁLINT István János, szerk., *Kincses Kolozsvár II.* (Budapest: Magvető Könyvkiadó, 1987), 389–390.

¹⁶ A tölcséres ablakkészítő mesterember volt, a hagyományos fémműves kisipar művelője, aki a régi templomok, kastélyok, udvarházak hangulatos ablakait elkészítette úgy, hogy a különböző alakú üvegtányérokat ón- vagy ólomkeretbe foglalta. Emellett a tölcséres készítette azokat az islognak, mai szóhasználatban flitternek nevezett kis csillogó, rendszerint aranyozott lyukas kerek pléhdarabkákat, amellyel a női ruhadarabokat és egyes hímzéseket is díszítették. Vö. KELEMEN, „Tölcséresjelvények...”, 389.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Uo., 390.

¹⁹ Uo.

kalmával használhatták. „9-o Más patyolat készkenyő arannyal és ezüstrrel elegyes selyemmel varrott, cum inscriptione: TP.N.E. 1636, ez is megkopott, mivel a keresztelői pohárral járt.”²⁰ Szerencsére a kendő mindmáig megőrződött, jelenleg a 637-es leltárszámot viseli. A kolozsvári egyházközség legrégebb, évszámmal ellátott textíliája, és éppen ennek köszönhetően a legtöbbet mediatizált darab is. Több alkalommal is közölték történetét, leírását, valamint a tárgyról készített fotókat különböző folyóiratokban, kiadványokban.²¹

Tölcséres Péternét 1646-ban már özvegyként emlegetik a feljegyzések. Ekkor egy kis áruskamrát bérelt az egyháztól, közvetlenül a templom mellett.²² A számadáskönyvekben nyomon követhető, hogy melyik évben mennyi bért fizetett, ahogy az is, hogy egy 1651–1653 közötti szünet után ismét feltűnik a neve a bérlők között.

Paczolai Borbára az Alsó-Fehér megyei, nemesi címet nyert Paczolai család leszármazottja. Az unitárius hitű és egyházát híven támogató család jelentős földbirtokokkal rendelkezett többek között Szentbenedeken.²³ Adakozásait bizonyítja, hogy 1639. április 12-én Borbára testvérének, Paczolai Péternek a Szentbenedeken tartott temetésén Beke Dániel püspök, illetve Dálnoki János és Lőrinc lektorok is részt vettek.²⁴

Paczolai Borbára édesapja, Paczolai Kristóf kétszer nősült, először Horváth Katát vette feleségül, akitől gyermekei születtek, majd Veres Annával kötött házasságot. Borbárának három testvére volt: Erzsébet (Somlyai Mihály házastársa), István (Győrffy Ilona házastársa) és Péter (Kornis Borbára házastársa). Paczolai Borbára édesapjához hasonlóan kétszer házasodott, először Kapronczay György-

²⁰ 1807–1815-ös regestrum, 14.

²¹ KELEMEN Lajos, „Kolozsvári klenódiainkról”; KELEMEN Lajos, „A Kolozsvári Szent Mihály egyház”, *Pásztortűz* 10., 16. sz. (1924); KELEMEN Lajos, „Tölcséresjelvények...”; SZENTIMREI Judit, „Ne menjen feledésbe”, *Dolgozó Nő* 36., 6. sz. (1980); SZENTIMREI Judit, „A hímzés művészete – Történeti elemek az erdélyi és a moldvai magyar hímzésben”, *Kronika* 12., 10. sz. (1986); LÁSZLÓ Emőke, *Magyar reneszánsz és barokk hímzések* (Budapest: Iparművészeti Múzeum, 2001), 19.

²² KELEMEN, „Tölcséresjelvények...”, 390.

²³ KÉNOSI TÖZSÉR János és UZONI FOSZTÓ István, *Az Erdélyi Unitárius Egyház története II.*, Az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárának és Nagykönyvtárának kiadványai 4/2., fordította MÁRKOS Albert, a fordítást a latin eredetivel egybevetette BALÁZS Mihály, sajtó alá rendezte HOFFMANN Gizella, KOVÁCS Sándor, MOLNÁR B. Lehel, térképeket készítette ELEKES Tibor (Kolozsvár: Erdélyi Unitárius Egyház, 2009), 390.

²⁴ Uo.

höz ment feleségül, majd Mikes Mihály hitvese lett.²⁵ Második férje a zabolai gróf Mikes család sarja, katolikus vallású, és Erdély kancellárja volt.²⁶

A 17. században Paczolai Borbára adományaival kitűnik az unitáriusokat támogató patrónák közül. Édesapjához hasonlóan majdnem minden évben élelmiszert – sajtot, szalonnát, kolbászt, kenyeret, bárányt, malacot – küldött a kolozsvári unitárius iskola diákjainak.²⁷ Emellett élete során 2000 aranyat adományozott a kollégiumnak.²⁸ 1679. június 27-én tartott temetését követően további 73 forintot hagyott az unitárius iskolára, hogy azt a diákok között szétosszák.²⁹

Koncz Boldizsár püspök 1682-es, alapítványokról és adományokról készített kimutatása szerint 1661-ben Mikes Mihályné, mialatt Munkácson lakott, 100 aranyat, egy másik alkalommal pedig 50 aranyat adományozott a kolozsvári egyházközségnek.³⁰ A pénzbeli adományok mellett az 1675-ös számadásban Mikesné asszony neve alatt szerepel egy kis patyolat készkenő, amelynek két vége skófiummal van kivarrva, valamint egy asztalra való narancs színű atlasz szélű aranyos tercenella.³¹

De nem csak a kolozsvári kollégiumot és egyházközséget támogatta. A torockói unitárius egyházközség számára 1666-ban egy aranyozott, fedeles ezüstkelyhet adományozott,³² a nagyajtai számára pedig egy aranyozott, lábas poharat, amelyen az adományozó neve mellett az 1671-es évszám szerepel.³³ A család szentbenedeki kötődésére vezethető vissza, hogy a patróna a helyi unitárius gyülekezetet, az 1693-as püspöki vizitáció jegyzőkönyve szerint, teljes úrvacsorai

²⁵ NAGY Iván, *Magyarország családai*, hozzáférés: 2023. 04. 20., <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarország-csaladai-1/kilencedik-kotet-796B/paczolai-csalad-798F/>

²⁶ KÖVÁRY László, *Erdély nevezetesebb családai* (Kolozsvár: Barráné és Stein bizománya, 1854), 183.

²⁷ GÁL Kelemen, szerk., *A Kolozsvári Unitárius Kollégium (papnevelő intézet, főgimnázium és elemi iskola) értesítője az 1900–901. iskolai évről* (Kolozsvár: Gámán János örökös, 1901), 47.

²⁸ Uo., 52.

²⁹ BENCZÉDI Gergely (közlő), „Unitárius halottak és temetések. (1678–1692.)”, *Keresztény Magvető* 22., 2. sz. (1887), 117.

³⁰ GÁL Kelemen, BENCZÉDI Gergely és GAAL György, *Fejezetek a Kolozsvári Unitárius Kollégium történetéből. A kollégium alapításának 450. évfordulójára* (Kolozsvár: Erdélyi Unitárius Egyház, 2007), 70.

³¹ KELEMEN Lajos, „Adatok kolozsvári unitárius egyházközségünk régebbi klenodiu-mairól”, *Keresztény Magvető* 48., 3. sz. (1913): 169.

³² MOLNÁR Lehel, *Az unitárius püspöki vizitáció rendszere a korai újkorban* (Kolozsvár: Magyar Unitárius Egyház: 2022), 279.

³³ Uo., 307.

felszereléssel látta el. Az adományok között szerepelt egy aranyozott, fedeles ezüstpohár, egy aranyozott ezüstitányér, egy virágos ónkanna, egy skófiummal varrott patyolat keszkenő, egy fehérhímes abrosz és egy skarlát szőnyeg.³⁴ A jegyzőkönyv szövege a patróna személyiségéről is elárul valamit azáltal, hogy feltételeket is szabott az adományozáskor. Arra kérte az egyházközség vezetőit, hogy ha elhagyják az unitárius vallást, akkor a felsorolt javakat adják át más unitárius gyülekezetnek.³⁵

A Kolozsvári Unitárius Egyházközség adományozói között megjelenő Kemény Kata a magyargyerőmonostori báró és gróf Kemény család leszármazottja. Ana Maria Gruia a *Broderii de cult din colectia bisericii unitariene din Cluj-Napoca* című munkájában a 630-as leltárszámmal jelölt úrasztali abrosz adományozóját, Kemény Katát Bethlen Ferencnével azonosította.³⁶ Szerintünk nem Bethlen Ferencné, Kemény Boldizsár, Alsó-Fehér vármegye főispánjának és Tornya Zsófiának a leányáról, hanem unokahúgáról Gyerőfi Györgyné Kemény Katáról van szó. Az ifjabb Kemény Kata Kemény Péter és Toroczkai Klára házasságából született három testvérével, Jánossal, Boldizsárral és Zsófiával (Daniel Istvánné) együtt.³⁷ Az 1807–1815-ös számadáskönyvben is azt olvassuk, hogy az adományozó Gyerőfi Györgyné,³⁸ vagyis Kolozs megye főispánjának és királyi kormányzékai tanácsosának a hitvestársa.³⁹ Bár rokoni kapcsolat köti egymáshoz a két Kemény Katát, nem egy és ugyanazon személyről van szó.

A Kemény család a feljegyzések szerint generációkon keresztül kitarított unitárius hite mellett, és patronálta az egyházat, valamint az iskolát. Ezt támasztja alá, hogy Kemény Kata édesapját, Kemény Pétert 1669. április 17-én Uzoni Fosztó István, a kolozsvári unitárius iskola exactora és az iskolai tógás diákjai énekkel fogadták, ahogyan a pártfogókat volt szokás, amint az is, hogy Kemény Kata édesanyjának, Toroczkai Klárának a temetésén 1677. november 9-én Koncz Boldizsár püspök, Bedő Pál lektor és néhány diák is részt vett, valamint, hogy testvére, János is jelentős adományt tett a kolozsvári iskola részére 1684. június 12-én.⁴⁰

Kemény Kata is halála pillanatáig, 1714. március 26-ig kitarított unitárius vallása mellett, és támogatta felekezetét. Temetésén „a próféták fiainak legjám-

³⁴ Uo., 380.

³⁵ Uo.

³⁶ GRUIA, Ana Maria, „Broderii de cult din colectia bisericii unitariene din Cluj-Napoca”, *Studia Universitatis Babeş-Bolyai* 3. sz. (2005–2006): 41.

³⁷ NAGY, i. m.

³⁸ *1807–1815-ös regestrum*, 6.

³⁹ KÉNOSI és UZONI, i. m., 266.

⁴⁰ Uo., 569.

borabb alamizsnaosztójának” és „a szükölködők kegyes anyjának”⁴¹ nevezték, mivel addig kevesen voltak hozzá hasonló jóindulattal az unitárius tanulóifjúság iránt. Pénz mellett időről időre különféle adományokkal – búza, bor, sajt, bárány, juh, lépes méz – támogatta őket.⁴² A *Fasciculus Rerum Scolasticarum IV.* szerint 1714. március 26-én hunyt el, és március 29-én, Szamosfalván tartott temetésén Almási Gergely Mihály püspök prédikált a Róm 8-ból vett bibliai rész alapján.⁴³ December 2-án holttestét átszállították a kolozsvári nagypiaci templom kriptájába.⁴⁴ Férje és három fia évekkorábban elhunyt. Gyerőfi György 1694-ben, fia, László 1705-ben, György és János 1708-ban⁴⁵ tért örök nyugalomra.⁴⁶ Leánya, Gyerőfi Katalin először Bíró Mózeshez ment feleségül, majd annak halála után Henter János felesége lett, halálával Szamosfalváról teljesen eltűnt az unitárius vallás.⁴⁷ Kemény Kata másik lánya, Gyerőfi Borbála Gyulaffi Lászlóval kötött házasságot, aki mellett ő is és az abosfalvi birtokának lakosai is háborítatlanul megmaradtak az unitárius hitben. Férje halála után újból megházasodott. Új hitves-társa, gróf Kornis István azonban nem nézte jó szemmel az asszony hitét, míg végül kénytelen volt áttérni katolikus hitre, hogy békében lehessen. Ennek hatására a katolikusoknak sikerült erőszakkal megszerezniük az abosfalvi templomot és a gyülekezet értékeit, ugyanakkor a település lakói elnyomásnak és üldöztetésnek voltak kitéve.⁴⁸

Az 1703-as összeírásban külön feljegyezték a szentpéteri egyházközség javait, innen tudjuk, hogy Kemény Kata a szentpéteri unitárius egyházközség számára többször tett értékes adományokat, 1687-ben egy aranyos talpas poharat és egy kisebb, a szélén és közepén aranyozott ezüstantányért, 1693-ban egy nagyobb, a szélén és közepén ugyancsak aranyozott ezüstantányért ajándékozott.⁴⁹ A 17. század végén adományozhatta a jelenleg 630-as leltárszámot viselő úrvacsorai abroszt is, amelyre a neve is fel van hímezve.

Stenczel Anna neve a 17. század második felében adományozott (638-as számú) úrvacsorai keszkenője által maradt fenn a kolozsvári egyházközség lel-

⁴¹ Uo., 570.

⁴² Uo.

⁴³ *Fasciculus Rerum Scolasticarum IV.*, 157. Kézirat. A Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára. (A továbbiakban: *Fasc. IV.*)

⁴⁴ KÉNOSI és UZONI, *i. m.*, 301.

⁴⁵ NAGY, *i. m.*

⁴⁶ KÉNOSI és UZONI, *i. m.*, 300.

⁴⁷ Uo., 301.

⁴⁸ Uo., 382.

⁴⁹ KELEMEN Lajos, „Adatok kolozsvári unitárius...”, 41.

tárkönyvében. Stenczel András kolozsvári szenátor és Bogner Anna unokájaként, Stenczel Ferenc kolozsvári főbíró és Bátsi Kata gyermekeként látta meg a napvilágot. Három testvére született: Zsigmond, Sára (Joó Mihályné) és Klára (Gálfi Pálné). Zsigmond ága révén a Stenczel családot rokoni szálak fűzik a ványai Teleki és Gyergyai családhoz is.⁵⁰

A Stenczel család tagjai a kolozsvári szász nációnak kereskedői közé tartoztak,⁵¹ akik a 17. század folyamán jelentős szerepet töltek be a város életében. Valószínűleg a 16. század vége felé telepedhettek le Kolozsváron, vagy ekkor érhatték el az elismert polgári státuszt, mivel korábbról nem maradt fenn róluk adat.⁵² A család eredetileg az unitárius vallást követte, de a kolozsvári szász nációnak meg hasonlóságát követően a fennmaradt iratok többnyire a város református polgárai között említik őket.⁵³ Amikor Rákóczi György rendelkezéseinek köszönhetően a református férfiakra is kiterjesztették a közhivatali tisztségek betöltésének jogát, akkor Stenczel Ferenc az első között szerepelt, akit a református hitűek közül bírónak választottak⁵⁴ mint a helybeli református egyházközség egyik patrónusa.⁵⁵ A szász nemzetiséghez való tartozásuk egészen a 18. század első feléig ismeretes, ezt követően fokozatosan elmagyarosodtak.⁵⁶

Stenczel Anna Suki Mihályhoz ment feleségül, valószínűleg férje révén került kapcsolatba az unitárius egyházzal, és tett adományt a kolozsvári egyházközség számára. Suki Mihály Alsó- és Felsőzsuk neves családjának leszármazottja. Édesapja, Suki Ferenc⁵⁷ és édesanyja, Bodoni Mária részéről is unitárius gyökerekkel rendelkezik.⁵⁸ A Suki család köztudottan az unitárius egyház egyik kiemelkedő támogatója volt. Példaként említhető Suki László, aki 1787-ben egy megközelítőleg egymázsás harangot adományozott a kolozsvári unitárius egyházközségnek, amelyen a Suki család címere mellett a „Suki László 1787”-es fel-

⁵⁰ GAAL György, *Gyergyaiak a város, az egyház és a tudomány szolgálatában*, Keresztény Magvető Füzetek (Kolozsvár: Magyar Unitárius Egyház, 2022), 85.

⁵¹ JENEY-TÓTH Annamária, *Míves emberek a kincses Kolozsvárott*, Erdélyi Tudományos Füzetek (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2004), 129.

⁵² HERPEI János, *A Házsongárdi temető régi sírkövei. Adatok Kolozsvár művelődéstörténetéhez* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1988), 458.

⁵³ Uo., 460.

⁵⁴ Uo., 179.

⁵⁵ Uo., 460.

⁵⁶ Uo., 461.

⁵⁷ KÉNOSI és UZONI, *i. m.*, 280.

⁵⁸ Uo., 289.

irat látható,⁵⁹ végrendeletében pedig úgy intézkedett, hogy a kolozsvári unitárius iskola diákjainak segélyezésére évi 300 mfrtot hagyományoz, amelyet először 1793-ban osztottak szét.⁶⁰ Az anyakönyv a pártfogók felsorolásakor említést tesz arról, hogy Suki Mihály, Stenczel Anna férje is jótéteményével támogatta az unitárius iskolát: 1686-ban 100 mérő búzát adományozott a tanulóiifjúság segítésére.⁶¹ Mivel a család az említett Suki László 1792. március 11-én bekövetkezett halálával fiúágon kihalt, a család vagyona és levéltára női vonalon öröklődött tovább, és László leánytestvére, Suki Terézia Petrichevich-Horváth Ferencsel kötött házassága révén a Petrichevich-Horváth család tulajdonába került.⁶²

Beck Borbára Rhener Szócs Istvánnak, a kolozsvári unitárius egyházközség egyik kurátorának volt a felesége. Az 1697-ből származó kolozsvári unitárius polgárok névjegyzéke szerint a Monostor utcában laktak. Amikor 1718. márc. 30-án a kolozsvári unitáriusoktól elvették a plébánia melletti iskolát és egyéb javaikat, a főhadvezér által küldött bizottság Rhener Szócs István Közép utcai házában gyűlt össze.⁶³ Rhener Szócs István ekkor már nem volt az élők sorában, 1716. március 14-én hunyt el.⁶⁴

Beck Borbára férjéhez hasonlóan fontos szerepet játszott a kolozsvári unitárius közösség életében. 1716. szeptember 24-én három ezüstpoharat ajándékozott az unitárius diákság számára, hogy a Közép, a Magyar és a Monostor utcai gyülekezetekben ezekkel gyűjtsenek adományokat.⁶⁵ A poharakon a következő felirat szerepel: „CSINÁLTATTA EZT AZ POHART RENER ISTVANNE BEK BORBÁRA AZ KOLOSVARI UNITARIA SCHOLABAN TANULO DEAKOK SZAMOKRA 1716. ESZTENDŐBEN.” Emellett az astálók, vagyis a templom ajtóban állók számára aranyfonallal átszőtt keszkenőket is adományozott. Amikor a piaci iskolát 1718-ban elfoglalták, azon kevés tárgy között volt ez a három koloduló pohár is, amelyeket sikerült magukkal vinniük, a keszkenőket viszont a for-

⁵⁹ GAAL György: „A kétszáz éves kolozsvári unitárius templom”, *Keresztény Magvető* 102., 3–4. sz. (1996): 227.

⁶⁰ GÁL Kelemen, *A Kolozsvári Unitárius Kollégium története (1568–1900) II.* (Kolozsvár: Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet rt., 1935), 251.

⁶¹ KÉNOSI és UZONI, *i. m.*, 580.

⁶² PETRICHEVICH-HORVÁTH Emil: „A Suky-család címereslevele”, in *Turul*, szerk. CZOBOR Alfréd (Budapest: Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság, 1936), hozzáférés: 2023. 04. 17., <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Turul-turul-1883-1950-1/1936-1736B/1936-34-174A6/a-suky-csalad-cimereslevele-17501/>

⁶³ JAKAB Elek, *Kolozsvár története. Harmadik kötet, oklevéltárral. Habsburg-lotharingiai korszak. (1690–1848)* (Budapest: A Magyar Kir. Egyetemi Könyvnyomda, 1888), 179.

⁶⁴ *Fasc. IV.*, 168.

⁶⁵ Uo., 188–189.

rások szerint egy szolgagyermek eltüntette.⁶⁶ A poharakat jelenleg a János Zsigmond Unitárius Kollégium igazgatói irodájában tárolják.

Beck Borbára 1719-es testamentuma részletesen összefoglalja, hogy mennyi mindent tett az unitárius közösségért: „melyben férje azon dispositioját, mely szerént a Kolosvári Ecclésiának 50 vert aranyokat hagyott, meg erősíti, és ezt maga 1000 mforintokra kipotolni rendeli a maga saját acquisitumaiból, oly feltétel alatt, hogy ha templomnak való hely assignaltatik, ez effective a templomra forditassék, e mellett a Közép lombi más félhold sjtós szöllőt a gyümölcsössel, a Külső Magyar utzai házat, ugy a két víz közti Csahtzi Benedektől appretendált majorjátis legálja a Kolosvári Unitaria Ecclésianak. Az Ecclésia közönséges dolgában fáradozóknak egy tutzet [tucat] ontálat és egy tutzet ontángyért, két aranyos vánkos haját a végre, hogy ha Pap hal meg erre nyujtoztassék. A Kismester utzai sütő házát testálja az unitarium collegiumnak. A Kolosvári unitarius papoknak 100 forintot, a tordai unitaria Ecclésiának 40 forintot, a szegény külső unitarius papoknak 30 forintot.”⁶⁷ Az idézett testamentumtól több részletben is különbözik Beck Borbára 1725 augusztusában lejegyzett testamentuma, amely szerint: „férje legatumát in fld. 150 megerősíti, s maga is legal a mellé 850 forintokat, hogy legyen 1000 forint. ezt pd a Kolosvari templom építésére rendeli: a cathedrale templomnak, Sz. Josef szemináriumának a Minoritáknak, a Jesuitaknak külön külön fld. 20. in summa 80 forintokat. A Reformata Ecctanak 20 frtot. A Lutherana Ecctanak 10 frtot.”⁶⁸ Az eltérések következtében per támadt az öröklő egyházközség, iskola és a testáns atyafiak között, amelyet 1725 decemberében Sándor Gergely ítélembíró közreműködésével egy megegyezéssel zártak le. Ennek értelmében az atyafiak 1400 forintot kell hogy adjanak az egyházközségnek és az iskolának. Az összeg felét készpénzben, a másik felét adósságként adták át, emellett pedig „Békás patakban a Csakotzi Benedek és Kmita János szőlőjek közt lévő szöllöt jure perennali a schola Rectoroknak. a Tuzokmálban pd a Náprádi szőlője mellett lévő adják jure redemtibili az oskolának.”⁶⁹

A kolozsvári iskola és egyházközség támogatása mellett a házaspár a bágyoni unitárius egyházközséget is támogatta adományaival. Az Almási Gergely Mihály által tartott püspöki vizitáció jegyzőkönyve szerint egy aranyozott ezüstpoha-

⁶⁶ GÁL Kelemen, szerk., *A Kolozsvári Unitárius Kollégium...*, 45.

⁶⁷ *A Kolozsvári Unitaria Ecclésiát illető fundationalis levelek. Fasciculus IIus. Ab anno 1716. usque annum 1814.*, 49. Kézirat. A Kolozsvár-Belvárosi Unitárius Egyházközség Levéltára. (A továbbiakban: *Fasc. IIus.*), 49.

⁶⁸ Uo., 50.

⁶⁹ Uo., 51.

racskát ajándékoztak a gyülekezetnek, amelyen a következő felirat olvasható: „Rhener Szöts István, Bek Borbára 1710.”⁷⁰ A feljegyzések alapján az asszony egy sávos abroszt is ajándékozott a pohár mellé.⁷¹

Jármi Zsuzsanna az unitarizmus pártfogói között számon tartott nemesi Jármí család leszármazottja. A család Magyarországról származott Erdélybe a 16. században, amikor Báthori Zsigmondtól földeket kaptak ajándékba Küküllő vármegyében. A 17. században a család erdélyi ága a magyardellői előnevet vette fel az ott található birtokuk után.⁷² Jelentős szerepet vállaltak a désfalvi unitárius egyházközség életében, amit a 18. század első évtizedeiből fennmaradt feljegyzések is bizonyítanak, hiszen a Jármí családot az egyházközség jótéveői között említik. A magyardellői református Jármí család Jármí Zsuzsanna édesapja, Miklós révén került kapcsolatba az unitáriusokkal. Miklós az unitárius egyház első főgondnokának, a désfalvi származású Simon Mihálynak a leányát, Simon Juditot vette feleségül, aminek köszönhetően életének nagyobb részét Désfalván töltötte.⁷³ Arra következtethetünk, hogy a családon belül megfér egymás mellett a református és az unitárius hit, és nem lehetett túl nagy felekezeti feszültség, hiszen azt látjuk, hogy a család tagjai mindkét egyház számára tettek adományokat. Jármí Judit földet ajándékozott a magyardellői református egyházközségnek templomhelyként,⁷⁴ továbbá kisebb értékű tárgyakat, például egy székelő szőnyeget is.⁷⁵ Emellett az unitárius egyház számára is számos adományt tettek, amelyek közül főleg Jármí Zsuzsanna adományait szándékozom a következőkben kiemelni.

Miklós és Judit frigyéből két gyermek született, Mihály (Gálfalvi Erzsébet házastársa), aki Ádámoson épített lakóházat, valamint Zsuzsanna (Suki István házastársa).⁷⁶ A Suki családról előbb már megjegyeztük, hogy tagjai milyen kiemelkedő egyházpártoló munkát végeztek. Suki István 1734-ben unitárius patrónusként nemcsak az unitárius egyházat támogatta, hanem Agh István későbbi

⁷⁰ MOLNÁR Lehel, *i. m.*, 398.

⁷¹ Uo.

⁷² KÓVÁRY, *i. m.*, 129.

⁷³ SIMÉN Domokos: „Adalékok az ádámosi egyházközség történetéhez”, *Keresztény Magvető* 90., 4. sz. (1984): 223.

⁷⁴ BUZOGÁNY Dezső, KOVÁCS Mária Márta, ŐSZ Sándor Előd és TÓTH Levente, *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere III.* (Kolozsvár: Koinónia Kiadó, 2009), 228.

⁷⁵ Uo., 229.

⁷⁶ SIMÉN, „Adalékok az ádámosi...”, 223.

unitárius püspök peregrinációjának költségeihez is hozzájárult.⁷⁷ Suki István a kolozsvári unitárius iskola fenntartását is segítette, zsuki malmának szombati vámját, 40 véka búzát adományozott erre a célra,⁷⁸ de a tanárok fizetésére és a diákok septimanálisára is gondja volt a többi patrónussal közösen.⁷⁹

Arra nézve nincs pontos adatunk, hogy Jármí Zsuzsanna melyik évben tette adományait a kolozsvári egyházközségnek, illetve arról sem, hogy azon a két textílián kívül, amelyekre a neve rá van hímezve, kapcsolhatók-e más darabok is személyéhez. Az bizonyos, hogy az 1807–1815-as regestrum említést tesz egy csipkés szegéllyel díszített kamuka abroszról, valamint egy aranyos csipkével díszített fehér habos tafota keszkenőről, amelyekre a „Jarmi Susanna” felirat volt ráhímezve.⁸⁰ Előbbi ma is megtalálható az egyházközség textilállományában, leltárszáma: 641. A kolozsvári adományai mellett Jármí Zsuzsanna 1765-ben az adámosi unitárius egyházközségnek adományozott egy „új kamuka abroszt”, amelynek szegélye lencsipkéből készült,⁸¹ 1746-ban pedig egy úrvacsorai poharat és egy tálát ajándékozott a désfalvi unitárius egyházközség részére.⁸²

A désfalvi unitárius templom 1834-es renoválását követően a Jármí család tagjai ismételten jelentős adományt tettek, szószékkorona és orgona készíttetésére ajándékoztak tekintélyes összeget.⁸³ Az 1840-es esperesi vizitációs jegyzőkönyvben a következő bejegyzés olvasható: „... hasonlilag ez Évben készítettett egy jó ízlésű öt mutatis Orgona, mellyen ezen Írás olvastatik: Nehai Tek. Jármí Miklos Ur és Váro Judith asszon kegyes alapítványokkal egyesített ön adományból Isten dicsőségére szentelte leányok özvegy Sz. Királyi Józsefné Jármí Anna Anno MDCCCXL. Készítette Szabó János 300 három száz pengő R. frokért 20 = husz veder borért.”⁸⁴

⁷⁷ SZABÓ Miklós, „Az erdélyi unitáriusok külföldi egyetemjárása 1848-ig”, *Keresztény Magvető* 97., 2. sz. (1991): 90.

⁷⁸ BENCZÉDI Gergely, „Collegiumaink megmentése a múlt században”, *Keresztény Magvető* 97., 2. sz. (1991): 281.

⁷⁹ Uo., 271.

⁸⁰ *1807–1815-ös regestrum*, 15.

⁸¹ SIMÉN, „Adalékok az adámosi...”, 223.

⁸² SZENTGYÖRGYI Sándor, *A désfalvi unitárius egyházközség monográfiája*, 2001, hozzáférés: 2022. 11. 06., <http://www.desfalva.ro/lapok/monograf.htm>

⁸³ Az désfalvi unitárius templom orgonájának átfogó történetét Márk Attila foglalta össze, viszont még csak egy rövid publikáció jelent meg részletes munkájából a *Népújság* című napilap hasábjain. Ld. MÁRK Attila, *A désfalvi unitárius templom orgonájának története*, 2020, hozzáférés: 2023. 04. 12., <https://www.e-nepujasag.ro/articles/a-desfalvi-unitarius-templom-orgonajanak-toertenete>

⁸⁴ *A Désfalvi Unitária Ekklesia számadási Jegyzőkönyve 1843*, 51. Kézirat. Lelőhelye: A Désfalvi Unitárius Egyházközség Levéltára.

Jármi Zsuzsanna neve megjelenik a 18. századi dicsfalvi templomi székek miatt kialakult viták nyomán fennmaradt okmányokban is. „Lévén Ns. Küküllő vmegyében Dicsfalvi Unitaria Sz. Ecclában a tek. Nemzetes néhai Jármi Mihály uram relictája tek. Nemz. Gálfalvi Erzsébet és néhai Mltgs úr Suki István relictája Mltgs Jármi Zsuzsanna asszony és ugyan Dicsfalvi tek. Nemz. Pataki Ferenczné Suki Borbára asszonyok között valami templombeli szék felett disharmonia.” A viszálykodás azzal zárult le, hogy a szóban forgó templomi széket a Jármi-háznak hagyták.⁸⁵

Suki Istvánné 1753-ban írt levelében egy húszvékás, Kajántó-völgyben található földet ajándékozott Kováts Tamás és Boros Josef kolozsvári papoknak, hogy azt használják életükben, majd azt követően a kolozsvári egyházközségre szálljon örökségül.⁸⁶ 1773-ban Agh István püspökségének ideje alatt 100 mforintot adományozott a kolozsvári unitárius eklézsiának.⁸⁷ Utódjuk, Suki László szintén pártfogásába vette az egyházközséget, pár évtizeddel később teljes vagyont az egyházra örökítette.⁸⁸

Kovátsi Susanna Huszár László ügyvéd felesége volt, akivel 1777-ben közös fassiójukban úgy rendelkeztek, hogy amennyiben haláluk bekövetkeztekor nem lesz gyermekük, aki örökölhetné javaikat, azokat a kolozsvári unitárius ekléziára hagyják.⁸⁹ Az 1807-es összeírásban a következőt olvashatjuk: „2-o Huszár Lászlóné Kovátsi Susanna halálával jött egy arany virágú keszkenyő az írásos rajta: Kovátsi Susanna.”⁹⁰

Gyergyai Hedviga a lófő székely kissolymosi Gyergyai család leszármazottja. Édesapja, Gyergyai Pál a kolozsvári unitárius kollégium elvégzése után rövid ideig Torockón működött tanítóként, majd a 18. század elején Kolozsváron telepedett le. Két szerencsésen sikerült házasságkötése által a tekintélyes polgárok soraiba sikerült emelkednie, ugyanis mindkét alkalommal módos özvegyasszonyt vett feleségül.⁹¹ Első felesége Eperjesi István gazdag és tekintélyes kolozs-

⁸⁵ KONCZ József, „Egyháztörténelmi adatok. CXLIV–VI. A dicsfalvi templomi székek a XVIII. században.” *Keresztény Magvető* 37, 2. sz. (1902): 109–110.

⁸⁶ *Fasc. Ildus.*, 63-o.

⁸⁷ Uo., 68-o.

⁸⁸ KESERŰ Gizella, „Agh István peregrinációja (1734–1737)”, *Keresztény Magvető* 126, 3. sz. (2020): 157.

⁸⁹ *Fasc. Ildus.*, 72-o b.

⁹⁰ *1807–1815-ös regestrum*, 15.

⁹¹ GAAL György, *Négy városvezetőnk emlékezete IV.: Gyergyai Ferenc királybíró*, hozzáférés: 2023. 04. 26., <http://szabadsag.ro/-/negy-varosvezet Monk-emlekezete-iv-gyergyai-ferenc-kiralybiro>

vári polgár, városi hadnagy és bíró Sára nevű lánya volt, aki Dersi Sámuel halálát követően vált özvegyé. Gyergyai a nő halála után Wiszowáty András lengyel unitárius pap özvegyével, Rázmán Krisztinával kötött házasságot.⁹² Megváltották a város egyik szenátorának, és a város követeként vett részt több országgyűlésen. 1734-ben három társával közreműködve elkészítette Kolozsvár latin nyelvű leírását. Leszármazottai hozzá hasonló szerepet vállaltak a városvezetésben.⁹³ Gyergyai Pálnak Hedvigán kívül négy gyermeke született: Pál, Anna, Sára és László. Utóbbi kolozsvári bíró és tanácsos volt, akinek Ferenc fia szintén városi tanácsosi címet töltött be.⁹⁴

Gyergyai Hedviga Bodor Józseffel kötött házasságot. Az 1807–1815-ös regestrum szerint három asztalra való keszkenőt hagyományozott az egyházközségnek.⁹⁵

Toroczkai Zsuzsanna a torockószentgyörgyi Toroczkai család leszármazottja, amely Erdély legrégebbi tősgyökeres családjai között említendő, és amelynek tagjai között találunk gróf, báró és nemesi címet viselőket, katolikus, református és unitárius hiten lévőket is.⁹⁶

Toroczkai Zsuzsanna Barcsai Sándor hitvestársa volt. Mind a Barcsai, mind a Toroczkai család is a 17. században azon előkelők közé tartozott, akiknek házuk volt Kolozsváron, és fontos tisztséget töltöttek be a városban.⁹⁷ A Barcsai család általánosságban véve radikálisan kitartott református hite mellett, Barcsai Ákos fejedelem például minden más vallásra áttérő családtagjától megtagadta az örökösödési jogot, gróf Bánfi Dénesné Barcsai Ágnes pedig megátkozta őket.⁹⁸

Arra nézve nincs információnk, hogy a család hozzáállása milyen hatással volt a házaspár életére, azt azonban feltételezhetjük, hogy az asszonynak nem kellett lemondania hitéről, ugyanis 1796-ban egy arany- és ezüstoffonállal varrott virágmintás, farkasfoggal, csipkével szegélyezett patyolat keszkenőt adományoztak az egyházközségnek, amelyen a következő felirat olvasható: „BARTSAI SÁNDOR TOROCKAI SUSÁNA 1796.” Az 1807–1815-ös összeírás szerint akkori-

⁹² BENCZÉDI Gergely, „A torockói iskola és tanítói”, *Keresztény Magvető* 27., 4. sz. (1892): 206.

⁹³ GAAL György, *Négy városvezetőnk...*

⁹⁴ NAGY Iván, *i. m.*, hozzáférés: 2023. 04. 26., <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/negyedik-kotet-233E/gyergyai-csalad-kis-solymosi-3409/>

⁹⁵ *1807–1815-ös regestrum*, 15.

⁹⁶ KŐVÁRY, *i. m.*, 243.

⁹⁷ KÉNOSI és UZONI, *i. m.*, 581.

⁹⁸ KŐVÁRY, *i. m.*, 26.

ban a tékában tartották a keszkenőt.⁹⁹ A textíliát ma is őrzi az egyházközség, 634-es leltárszámmal van ellátva. Kelemen Lajos a *Kolozsvári klenódiumainkról* című közleményében ugyanebből az évből, vagyis 1796-ból Toroczka Klára adományát említi, akit szintén Barcsai Sándornéval azonosít. Feltételezhetően ugyanarról az adományról és adományozóról van szó.¹⁰⁰

Összegzés

A neves patrónák életének, családtörténetének és adománytételleinek áttekintésével bepillantást nyerhetünk az erdélyi pártfogói szokásrendbe, illetve a kolozsvári egyházközséget támogató jeles személyiségek élettörténetébe. A levéltári kutatások alapján elmondható, hogy a Kolozsvár-Belvárosi Unitárius Egyházközség 16–18. századi textíliáinak jelentős része patrónusi adományként került az egyházközség tulajdonába, ugyanakkor az is megállapítható, hogy a textíliák adományozása inkább a gyülekezet tehetősebb nőtagjainak tartozott a hatáskörébe, akik bizonyos esetekben férjükkel közösen adakoztak.

A kiemelt és bemutatott adományozók származását tekintve elmondható, hogy nagyjából azonos arányban találunk nemesi és polgári származású személyeket. A tíz bemutatott patróna közül öt polgári, négy nemesi származású, míg Gyergyai Hedviga nem sorolható egyértelműen egyik kategóriába sem, mivel bár a Gyergyai család nemesi levéllel rendelkezett, életvitelét tekintve mégis inkább a polgárok közé tartozik.

A textíliák és adományozóik kutatása által azt kívántam hangsúlyozni, hogy milyen hatalmas értéknek van birtokában a Kolozsvár-Belvárosi Unitárius Egyházközség, közvetett formában pedig a Magyar Unitárius Egyház. Ennek a ránk maradt kimagasló értékű tárgyi örökségnek a jövőben érdemes lenne nagyobb jelentőséget tulajdonítani, vigyázni arra, hogy minél tovább épségben megőrződjön az utókor számára.

⁹⁹ 1807–1815-ös *regestrum*, 13.

¹⁰⁰ KELEMEN, „Kolozsvári klenódiumainkról”, 106.